

Marija Krstić

*Institut za etnologiju i antropologiju
Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu
marija.krstic@f.bg.ac.rs*

Evro-integracije Republike Srbije: semiotička analiza*

Apstrakt: U radu se pristupa tekućem procesu evro-integracija Republike Srbije iz semiotičke perspektive. S tim u vezi, na osnovu dostupnih podataka iz medija, evro-integracije se prvo uobličavaju u narativ, a zatim se dati narativ analizira iz semiotičke perspektive koristeći se postavkama, pre svega, Alžirdasa Žilijena Gremasa. U radu se semiotički analiziraju dva nivoa značenja: semio-narativni (površinski, sintagmatski i konkretni) nivo se istražuje putem transformacijskog i aktancijalnog modela, i dubinski, apstraktni, paradigmatički i atemporalni nivo putem semiotičkog kvadrata. Cilj rada je razumevanje kako se proizvode znanje i značenja evro-integracija.

Ključne reči: evro-integracije, Republika Srbija, semiotička analiza, Gremas

Uvod

Evro-integracije i evropeizacija, podložni su uglavnom političkom (Sidanski 1996; Olsen 2002) ali sve češće i sociološkom i antropološkom preispitivanju (Borneman and Fowler 1997; Shore and Black, 1992; Delanty and Rumford 2005; Рибих 2006; Gačanović 2009). S druge strane, u svim tim slučajevima, oba procesa se posmatraju kao "nešto što se dešava", "nešto što utiče" na institucionalne, strukturne, ekonomske i političke promene u zemlji (koja prolazi kroz evro-integracije i evropeizaciju). U ovom članku, međutim, analiziram evro-integracije iz druge perspektive. Tačnije, u cilju razumevanja evro-integracija Srbije, narativizujem proces i semiotički pristupam datom narativu koristeći se, uglavnom, postavkama Alžirdasa Žilijena Gremasa i Dragane Antonijević. Iako evro-integracije nisu narativ, postavši deo medijskog diskursa mogu se narativizovati i samim tim semiotički analizirati. Uglavnom sam koristila podatke sa zvaničnog sajta Vlade RS, Kancelarije za evropske

* Članak je nastao kao rezultat rada na projektu *Identitetske politike Evropske unije: Prilagođavanje i primena u Republici Srbiji (177017)* Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije. Zahvaljujem se za pomoć oko formulisanja različitih postavki u radu profesorki dr Dragani Antonijević i kolegicama Sonji Žakuli i Milici Vasić.

integracije (www.seio.gov.rs) i s internet portala www.euractiv.rs koji je deo pan-evropske euroaktiv mreže posvećene delatnosti EU i politikama EU (u ovom slučaju prema Srbiji), kao i dokumenta Evropske komisije. S obzirom na to da evro-integracije jesu tekući proces, nesumnjivo predstavljaju jedan nedovršeni narativ (koji je, samim tim, podložniji kritikama). Uprkos tome, cilj mi je da pokažem kako narativizacija evro-integracija može da se protumači uz pomoć semiotičke analize.

Greimas izdvaja tri moguća (ali ne i jedina) nivoa podložna semiotičkoj analizi značenja kojima odgovaraju, njima svojstvene, metodološke procedure (Antonijević 2010, 186-188; Greimas and Rastier 1968, 87): a) dubinski nivo koji je "apstraktan, paradigmatičan, semantički, atemporalan", u osnovi je postojanja pojedinaca ili društva i koji se analizira uz pomoć semiotičkog kvadrata; b) semio-narativni nivo koji predstavlja površinski, konkretni i sintagmatski nivo narativne gramatike s univerzalnim i translingvističkim principima koji se uglavnom analizira putem aktancijalnog i transformacijskog modela; c) diskurzivni nivo, odnosno nivo manifestacije teksta, "kognitivni i aksiološki nivo koji zavisi od jezika i kulturnog konteksta" na kome se primenjuje tematska, figurativna i aksiološka analiza. U cilju istraživanja semio-narativnog i dubinskog nivou, u radu koristim Gremasove semiotičke postavke o transformacijskom i aktancijalnom modelu, semiotičkom kvadratu i kvadratu istinitosti u cilju razumevanja kako se znanje i značenja evro-integracija proizvode, i pozivam se uglavnom na autore koji su uspešno primenjivali njegov model (Hébert 2006; Antonijević 2009 i 2010). Na kraju, rezultate ukrštam s modifikovanim kvadratom poremećene komunikacije (Antonijević 2009) u nameri da proširim opseg tumačenja narativa.

Narativizovane evro-integracije Republike Srbije

Kao što sam napomenula, ne postoji dati "narativ" o evro-integracijama koji je moguće izdvojiti i analizirati. Narativizacija se dodatno komplikuje činjenicom da su evro-integracije i evropeizacija dva povezana a ponekad i dva izjednačena procesa. U cilju boljeg razumevanja teme, u ovom odeljku prvo dajem najosnovnije preduslove za evro-integracije i izlažem ideje o tome šta se podrazumeva pod evropeizacijom i evro-integracijama u slučaju Srbije.

Dokumentom iz Kopenhagena iz 1973. godine prihvaćeno je da postkomunističke zemlje mogu da pristupe EU ako prethodno izgrade stabilne demokratske institucije, imaju vladavinu prava i poštuju ljudska i manjinska prava; izgrade tržišnu ekonomiju i imaju kapacitet da se izbore s pritiskom tržišta unutar Unije i osposobe se da preuzmu obaveze članstva, pruže podršku ciljevima Unije i imaju javnu administraciju sposobnu za primenu i upravljanje EU zakonima u praksi (Fontaine 2006, 14). Od 2000. godine za zemlje Zapad-

nog Balkana je uspostavljen "Proces stabilizacije i pridruživanja" (SAP) sa ciljevima stabilizacije, brže tranzicije u tržišnu ekonomiju, promocije regionalne saradnje i mogućnosti pristupa EU čime su omogućene trgovinske povlastice, ugovorni odnosi i ekonomska i finansijska pomoć za te zemlje (Evropska komisija 2007/2010, 14). Od 2007. godine je na snazi "Instrument za pretpri- stupnu pomoć" (IPA) kojim se omogućava finansijska podrška radi jačanja demokratskih institucija, vladavine zakona, reforme javne uprave, sprovođe- nja ekonomskih reformi, promovisanja ljudskih i manjinskih prava, jednakosti polova i razvoj civilnog sektora, te regionalne saradnje (Evropska komisija 2007/2010, 15). Samim tim, može se reći da EU želi da Srbija jednog dana postane njen član. S obzirom da evropeizacija može podrazumevati i EU uti- caj na lokalne sisteme i njihovu adaptaciju na evropske norme (Olsen 2002), postavlja se pitanje kako se i da li se tim uticajima priklonila Srbija?

Od 2000. godine u Srbiji postoji ideja da je "ulazak u Evropu nužan" (Пе- лић 2006, 39). Osnivanjem Zajedničke konsultativne radne grupe 2001. godi- ne, formalno počinje proces stabilizacije i pridruživanja Srbije i Crne Gore.¹ Srbija se obavezala da će voditi proevropske razvojne politike počevši od 2005. godine kada je Narodna skupština Srbije usvojila Rezoluciju o pridruži- vanju Srbije EU (Jelinčić 2006, 10). Srbija je 2008. potpisala Sporazum o sta- bilizaciji i pridruživanju (SSP) i Prelazni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima s EU (Evropska komisija 2010a). Prema izveštajima Kancelarije za evropske integracije, Srbija se potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pri- druživanju obavezala na usklađivanje zakonodavstva s pravnim zakonima Evropske unije i na njegovu doslednu primenu.² Međutim, implementacija ovih sporazuma je bila blokirana do decembra 2009. zbog veta Holandana ko- ji su zahtevali da se prvo uhapse Ratko Mladić i Goran Hadžić.³

Krajem 2009. Srbija je predala kandidaturu za članstvo u Evropsku uniju, pa je EU stavila Srbiju na belu šengen listu i odmrzla Prelazni trgovinski spo- razum (Helsinški odbor 2010, 443). Prema saopštenju Evropske komisije za 2010. godinu Srbija je nastavila da sprovodi političke reforme i Prelazni spo- razum; postignuti su pozitivni rezultati u borbi protiv organizovanog krimina- la iako se zahteva još angažovanija i organizovanija borba protiv kriminala i korupcije; povećana je saradnja i vidi se napredak u pomirenju s Hrvatskom i BiH; aktivno se saraduje s Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Ju- goslaviju, iako još uvek nisu ispunjeni svi uslovi za uspešno okončanje sarad- nje (2010b).⁴ Srbija je uskladila svoje zakonodavstvo sa 51 deklaracijom Za-

¹ <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=50>

² <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=54>

³ <http://www.euractiv.com/en/enlargement/eu-serbia-relations-links dossier-257362>

⁴ Poslednja dva haška optuženika Ratko Mladić i Goran Hadžić uhapšeni su u ma- ju (Mladić) i julu (Hadžić) 2011. godine.

jedničke spoljne i bezbednosne politike od ukupno 74 EU relevantne deklaracije (Evropska komisija 2010a, 5). U Saopštenju se ističe da je puna saradnja s Tribunalom ključni uslov za članstvo Srbije u EU i da je neophodno da Srbija ima konstruktivniji stav prema učešću Kosova u regionalnoj trgovini i saradnji, da je potrebno da Srbija prizna Kosovske carinske pečate i da ojača saradnju sa EULEKS misijom (Evropska komisija 2010b). U vezi s tim pitanjem, u intervjuu za EuroActiv Srbija, iz septembra 2010. godine, Roza Balfur, glavna analitičarka briselskog Centra za evropsku politiku (European Policy Centre), je naglasila da iako "nikada nije izričito rečeno da je za ulazak Srbije u članstvo EU uslov priznavanje Kosova... činjenički tako ispada."⁵ Prema glavnoj analitičarki briselskog Centra za evropsku politiku, EU je uzdržana i podeljena je između sebe povodom ovog pitanja. Na osnovu iskustva sa Kiprom, mala je verovatnoća da će EU primati članicu koja ima nerešen statusni problem.⁶ Milica Delević, direktorka Kancelarije za evropske integracije, takođe ističe da ne postoji saglasnost oko statusa Kosova u EU, niti Kosovo predstavlja formalni uslov za ulazak Srbije u EU, s obzirom na to da postoji konsenzus da ceo region bude uključne u procese evro-integracija i regionalne saradnje, rešenje kosovskog pitanja se samo nameće. "Za svaku raspravu o Srbiji u Savetu ministara važno da postoji politička klima u kojoj se odluke o napretku Srbije doživljavaju kao nešto što je nesporno i ne deli članice EU".⁷ Prema Milici Delević, kroz proces evropskih integracija treba rešiti i pitanje Kosova da bi se ostavilo dovoljno vremena i mogućnosti za druga važna životna pitanja. Drugim rečima, može se reći da se u EU insistira da Srbija ima "konstruktivan stav" u odnosima sa Prištinom ali da se ne zahteva od nje da pristane na državnu nezavisnost Kosova. Pitanje Kosova čak nije ni obuhvaćeno Uputnikom EK o evropskim reformama u Srbiji.⁸ S druge strane, u junu 2011. godine, nemački poslanici su izjavili da će se zahtevati od Srbije "faktično" priznavanje Kosova da bi Nemačka dala podršku članstvu Srbije.⁹ Samim tim se zaključuje da Kosovo predstavlja neformalni "kamen spoticanja" evro-integracija Srbije i da, u stvari, tek treba da postane još veći "kamen spoticanja".

⁵ <http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/287-balfur-teko-do-eu-bez-nereenog-statusa-kosova>

⁶ <http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/287-balfur-teko-do-eu-bez-nereenog-statusa-kosova>

⁷ <http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/290-problem-kosova-najbolje-reavati-kroz-proces-evropskih-integracija>

⁸ <http://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/1982-eu-i-srbija>; <http://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/2180-eu-ne-trai-priznavanje-kosova-ali-nee-sukob>

⁹ <http://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/2180-eu-ne-trai-priznavanje-kosova-ali-nee-sukob>

U svom obraćanju u Skupštini RS, evropski komesar za proširenje Štefan File izjavio je da su prioriteti Srbije reforma pravosuđa, borba protiv organizovanog kriminala, puna saradnja sa Haškim tribunalom, promena izbornog zakonodavstva, adekvatno funkcionisanje nezavisnih regulatornih tela, utvrđivanje pravne sigurnosti i imovinskih prava, zaštita ljudskih prava i sloboda, pomirenje i regionalna saradnja i pitanje Kosova.¹⁰ Prema rezultatima izveštaja, procenjuje se da je oko 70% predviđenih aktivnosti realizovano.¹¹ S druge strane, s obzirom na poslednji Izveštaj o sprovođenju Akcionog plana za ispunjavanje prioriteta iz Godišnjeg izveštaja Evropske komisije za 2010, u EU se pretpostavlja da Srbija neće ući u EU pre 2020. ili čak 2025. godine.¹²

Iako se evropeizacija ne može izjednačiti sa evro-integracijama, uglavnom se u javnom diskursu te dve pojave izjednačavaju. Fond za otvoreno društvo je između 2006. i 2008. godine uspostavio monitoring procesa evropeizacije društvenog, političkog, ekonomskog i pravnog prostora Srbije. U tom smislu se u istom dokumentu pod "evropeizacijom" podrazumeva "proces integrisanja evropskih vrednosti, standarda i normi u domaće javne politike, pravne norme i ponašanja" kao i "vođenje pregovora s Evropskom unijom i državama članicama" s ciljem ulaska Srbije u EU (Jelinčić 2006, 5). S tim u vezi, na sličan način ih i ja razumevam i primenjujem u radu.

Semio-narativni plan analize

Proizvođenje značenja predstavlja jedno od Gremasovih polja interesovanja. On, u tom smislu, posmatra značenje kao strukturu i koristi se strukturnim principom razlika koji je uveo još De Sosir a razvio Levi-Stros (Greimas et al. 1989a, 540; Manjali 1997). Manjali napominje da je Greimas napravio veliku formalizaciju narativnog sadržaja, ispitujući immanentnu logiku i objašnjavajući kako imanentno postaje manifestno kroz sadržaj diskursa i narativa. U narednom odeljku ću Gremasov transformacijski, a zatim i aktancijalni model primeniti na evro-integracije Srbije ispitujući logiku evro-integracija i pokazujući njegove manifestne i latentne elemente.

¹⁰ <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=127>

¹¹ "Najveći pomak je ostvaren usvajanjem propisa koji bi trebalo da otklone određene nedostatke u procesu pravosudne reforme, kao i propisa kojima se dodatno uređuje oblast građevinarstva. Takođe, stvoreni su uslovi za poboljšani rad nezavisnih institucija i regulatornih tela - izdvojena su sredstva u budžetu Republike Srbije za angažovanje dodatnog broja zaposlenih u ovim institucijama i obezbeđenje adekvatnih prostorija i opreme, a realizovana su i imenovanja i izbori u više institucija" (<http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=127?>

¹² http://www.b92.net/eng/insight/opinions.php?yyyy=2011&mm=04&nav_id=73563

Transformacijski model

Gremaš je redukovao model sintagmatske šeme Vladimira Propa i ponudio transformacijski (funkcionalni) i aktancijalni model. Redukujući Propa, Gremaš je izdvojio četiri najbitnija para funkcija (Antonijević 2010, 190-195):

A) **ugovorne strukture** (A) – odnose se na uspostavljanje ili kršenje ugovora.

B) **performativne strukture** (F) – obuhvataju kvalifikujuću (F1), glavnu (F2) i glorifikujuću (F3) proveru.

C) **disjunktivne strukture** koje se mogu odnositi na nekoliko funkcija od kojih je za ovaj rad najbitniji odnos "spajanja i razdvajanja" (odnos konjunktije i disjunktije) subjekta od objekta želje ili potrage (SuO i SnO).

D) **posledice** (non c) koje se javljaju posle svake provere i označavaju se kao dobijanje pomoćnog sredstva/pomoćnika ili uklanjanje nevolje/nedostatka.

A) S obzirom da je RS prihvatila nalog/ugovor pod uslovima koji su propisani Dokumentom iz Kopenhagena i koje za Srbiju posebno propisuje Evropska komisija, neophodno je da Srbija poštuje taj ugovor. U stvari, kršenje ugovora bi vodilo do raskidanja ugovornih odnosa i nemogućnosti Srbije da (ikada) pristupi EU. U suštini, radi se o funkcionalno-strukturalnom paru "zadavanje teškog zadatka – rešenje zadatka" koji predstavlja suštinu glavne provere. Republika Srbija se može pomatrati "kao junak na iskušenjima" koje joj je zadala Evropska komisija, i koja treba da se izbori za svoj legitimni status u EU. Stoga je ugovorne strukture moguće pojednostavljeno shvatiti na sledeći način: evropeizacija i evro-integracije Srbije jesu "nalog" EU (koja figurira kao nalogodavac) koji RS prihvata (primalac izazova/naloga/zahteva).

B) Na svom putu ka EU, Republika Srbija je izložena mnogim proverama. U stvari, može se reći da su evro-integracije proces tokom koga se ispunjavaju provere na koje EU stavlja Srbiju i izvršavaju zadaci koji se traže od Srbije. U već spomenutom intervjuu, Roza Balfur je izjavila da, s obzirom na to da je postupak evro-integracija dug, potrebno je da EU daje i "neke nagrade tokom tog poduhvata". "Ukidanje viza EU za Srbiju, Crnu Goru i Makedoniju je bio dobar potez u tom cilju".¹³ I kvalifikujuća i glavna provera predstavljaju vid obaveza koji se očekuju od Srbije i na koje se ona obavezala da će ih ispuniti u cilju ulaska u Evropsku uniju. S obzirom na dostupne i poznate podatke, moguće je napraviti sledeću podelu:

¹³ <http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/287-balfur-teko-do-eu-bez-neresenog-statusa-kosova>

1) kvalifikujuća provera

2005. godine usvajanje Rezolucije o pridruživanju EU.

2008. godine Srbija je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i u skladu s njim se obavezala "na postepeno usklađivanje zakonodavstva s pravnim tekovinama Evropskih zajednica, kao i na njegovu doslednu primenu".¹⁴

2009. Srbija je podnela kandidaturu za članstvo u EU koja stavlja Srbiju na belu šengen listu i odmrzava joj Prelazni trgovinski sporazum. U slučaju evro-integracija Srbije može se reći da stavljanje Srbije na belu šengen listu i odmrzavanje Prelaznog trgovinskog sporazume funkcioniše kao "pomoćnik", odnosno pomoćno sredstvo (non c), koje služi da se postigne cilj – efikasniji i brži ulazak u EU. Na ovom stadijumu, od RS se očekuje da poštuje osnovne ljudske vrednosti, prava i slobode i da bude zasnovana na principima: zabrane diskriminacije, političkog pluralizma, vladavine prava, tolerancije, pravde, solidarnosti i jednakosti između muškaraca i žena.¹⁵

2) glavna provera

Izvršavanje svih postavljenih zahteva ("teških zadataka") koji se tiču izmene i reforme zakonodavstva i propisa, te usklađivanje sa standardima EU, pitanje Kosova i Metohije, i problem lažnih azilanata čine sadržaj glavne provere koja je tekući proces i trajeće još neko vreme u budućnosti. Tokom 2011. godine, Srbija je poslala Evropskoj komisiji "Odgovore na Upitnik Evropske komisije upućen radi pripreme mišljenja o zahtevu Srbije za članstvo u Evropskoj uniji", koji se tiču politike, ekonomije, pravosuđa, prava, pravde, slobode, bezbednosti i zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Upitnik EK predstavlja "instrument kojim EU procenjuje spremnost države da započne proces pristupanja" i očekuje se da EK objavi Mišljenje o spremnosti Srbije za sticanje statusa kandidata do sredine oktobra 2011. godine.¹⁶ U tom smislu, 2011. godina, prema predsedniku Vlade RS, Mirku Cvetkoviću i predsedniku Evropske komisije, Žozeu Manuelu Barozu, smatra ključnom godinom u procesu evro-integracija.¹⁷ Posledice provera pokazuju da li je Srbija na dobrom putu ili ne. Na primer, Štefan File je u martu 2011. godine izjavio da je vreme da se pređe na "sledeću fazu u pridruživanju a to je mogući status kandidata" RS. "File je u obraćanju poslancima na posebnoj sednici Skupštine Srbije po-

¹⁴ <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=415>

¹⁵ <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=442>

¹⁶ <http://www.seio.gov.rs/вести.39.html?newsid=924;>
<http://www.seio.gov.rs/вести.39.html?newsid=886;>

[http://www.seio.gov.rs/вести.39.html?newsid=883.](http://www.seio.gov.rs/вести.39.html?newsid=883)

¹⁷ <http://www.seio.gov.rs/вести.39.html?newsid=965>

ručio da je priključenje Srbije porodici evropskih naroda realno i da je taj cilj na dohvata ruke, ali da je za dobijanje pozitivnog mišljenja EK o kandidaturi Srbije potrebno ispuniti političke kriterijume".¹⁸

3) glorifikujuća provera

Do ove provere će doći ako i kada Srbija uđe u EU. U tom slučaju će joj se prethodno priznati zasluge, promeniće svoj status i postaće punopravna članica EU. Tada će doći do "obnove društvenog poretka i uspostavljanja reda" budući da se EU predstavlja kao realni ekvilibrijum kome se teži.

C) Kada su u pitanju disjunktivne strukture, onda je reč o "spajanju odnosno razdvajanju" subjekta od objekta želje. U ovom slučaju, u pitanju je odnos konjunkcije koji je dvosmeran: Srbija želi da pristupi EU i istovremeno EU želi da joj Srbija pristupi (S1 u S2). S druge strane, s obzirom na to da Srbija mora da ispuni sve svoje obaveze prema Haškom tribunalu, da izgradi demokratske institucije, poštuje manjinska i ljudska prava, u pitanju je takođe i odnos disjunktivne s dosadašnjim zakonima, propisima i normama koje su važile u Srbiji ali nisu u skladu sa zahtevima EU i njenim standardima (S1 n O1). Može se reći da je Srbija istovremeno aktivni subjekat koji deluje (ispunjavanje zahteva EU) i pasivni subjekat koji trpi radnju (zahteve i provere EU). Iako je Srbija ta koja je iskazala želju da pristupi EU, to će zavisiti u potpunosti od načina na koji ispuni svoje obaveze prema EU i vremena kada se to bude desilo. S tim u vezi, Srbija ima limitiranu slobodu u izboru načina na koji želi da napreduje u političkom, ekonomskom i pravnom pogledu s obzirom na to da dosledno mora da ispuni evropske zahteve. Na taj način, evro-integracije i evro-peizacija, kao ispunjavanje strategija EU, prilagođavanje političkim, ekonomskim, pravnim i kulturnim institucijama dostižu svoj puni vid.

Sada, kada su osnovne funkcije narativne strukture izdvojene i primenjene na evro-integracije, moguće je preći na aktancijalni model.

Aktancijalni model

Elementarni narativni iskaz sastoji se iz niza akcija koje vrše aktanti (Antonijević 2010). Kako objašnjava Antonijevićeva, osnovu aktancijalnog modela čini "šira komunikacijska mreža, modelovana željom, znanjem, mogućnošću i činjenjem tokom koje se među aktantima odvija razmena bića, predmeta, vrednosti, informacija, sposobnosti, zasluga i moći" (2010, 192-193). Prema Grema-

¹⁸ Ti kriterijumi su pre svega reforma pravosuđa, borba protiv organizovanog kriminala, puna saradnja sa Haškim tribunalom (<http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=127>).

su, svaka realna ili tematizovana radnja može biti prikazana u aktancijalnom modelu, kojih u zavisnosti od perspektive može biti više (Hébert 2006, 50).

Greimas radnju deli na šest elemenata, odnosno aktanata: 1) subjekat, koji želi da se spoji sa 2) objektom svojih želja, 3) pošiljalac, koji inicira radnju, 4) primalac, koji ima koristi od pokrenute radnje, 5) pomoćnik, pomaže da se ostvari radnja, 6) protivnik koji koči radnju (Antonijević 2010, 191-192). Prema Gremasu, akter se odnosi na stvarni karakter koji se pojavljuje u narativu/diskursu i koji je uvek figurativan. Diskurzivni **akteri** zauzimaju strukturalne pozicije i funkcije koje se na dubljem nivou nazivaju **aktanti**. S tim u vezi, dati lik (akter) može da ispunjava funkciju aktivnog i/ili pasivnog subjekta-aktanta (Felluga 2002). Aktant može biti kolektivni i individualni i može se odnositi na antropomorfno biće, nežive elemente, stvari i koncepte (Hébert 2006).

Radnja i aktanti su podeljeni u tri ose: osa želje, osa moći i osa znanja (Hébert 2006, 49). Kako ističe Manjali, aktancijalni model pokazuje vezu između subjekata i objekta gde je objekat subjektov predmet želja i težnji, gde pošiljalac šalje objekat primaocu, a želja subjekta se prilagođava kroz aktivnost pomoćnika i protivnika (Manjali 1997).

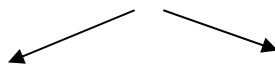
subjekat-objekat (osa želje): performativna sintagma narativne gramatike koja uključuje izvođenje zadataka (subjekat želi objekat).

pošiljalac-primalac (osa znanja): ugovorna sintagma, pošiljalac šalje predmet ili informaciju primaocu.

pomoćnik-protivnik (osa moći): disjunktivna sintagma koja uključuje pomeranja različite vrste (Manjali 1997).

U ovom narativu postoje **dva aktera-subjekta**: Republika Srbija (S1) i Evropska unija (S2). Budući da su evro-integracije proces koji teče, za sada ću razlikovati dva vremenska perioda, T1 – koji odgovara kvalifikujućoj proverbi, i T2 – koji odgovara glavnoj i glorifikujućoj proverbi. Pokazaću kakve su njihove tematske uloge i različite aktancijalne pozicije koje zauzimaju ovi akteri u toku složenog procesa evro-integracija.

1) **Akter S1: Republika Srbija**, zemlja koja želi da podigne svoj ekonomski status i društveno-politički ugled na međunarodnoj sceni ulaskom u EU

tematska uloga + aktancijalne pozicije T1 i T2

Tematska uloga: Srbija, postkomunistička zemlja, tokom 1990-ih učestvovala u građanskom ratu, izašla iz totalitarnog režima. Trenutno u procesu tranzicije, odnosno teži da izgradi demokratske institucije, vladavinu prava, tržišnu ekonomiju i da na taj način postane potencijalna članica EU da bi u nekom kasnijem roku postala i punopravna članica.

Aktancijalne pozicije Srbije:

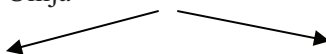
U vremenu T1:

- **Subjekt** (želeći-učiniti): iskazana spremnost za ulazak u EU
- **Pošiljalac:** zahteva za evro-integracijama
- **Primalac:** naloga i potrebnih uslova koje mora da ispuni za pristupanje EU

U vremenu T2:

- **Subjekt** (moći-znati-učiniti): izvršilac svih potrebnih zadataka za pristupanje EU
- **Primalac:** članstva u EU (ako ispuni sve zahteve)

2) **Akter S2:** Evropska Unija

tematska uloga + aktancijalne pozicije T1 i T2

Tematska uloga: Evropska unija je ekonomsko-politička unija 27 nezavisnih i suverenih evropskih zemalja koje imaju za cilj uspostavljanje mira, demokratije, stabilnosti i blagostanja, i doprinosi poboljšanju životnog standarda i ljudskih prava, kao i održavanju interesa EU.¹⁹ Dokumentom iz Kopenhagena, EU dozvoljava mogućnost za proširenje na postkomunističke zemlje (kada one ispune uslove date u Dokumentu).

¹⁹ http://europa.eu/about-eu/basic-information/index_en.htm. Najvažnija politička tela su Evropski savet, Evropski parlament, Savet EU i Evropska komisija (http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/index_en.htm).

Iako, za neki drugačiji tip analize, ne bi trebalo izjednačavati EU sa svim odlukama koje se donose na različitim nivoima EU niti pojedinačnim telima, niti Republiku Srbiju s određenim zvaničnim odlukama, smatram da to nije potrebno za izvođenje ovakvog tipa semiotičke analize. Naravno, za detaljnije analize bilo bi moguće analizirati odnos svakog pojedinačnog aktera i njegovih odluka (pre svega EK i ES) prema Srbiji (odnosno, Vladi Srbije).

Aktancijalne pozicije Evropske unije:

U vremenu T1:

- **Objekt:** objekt želje Srbije da postane njen član
- **Primalac:** zahteva Srbije za pridruživanjem
- **Pošiljalac-upravljač:** uslova koje Srbija mora da ispuni da bi postala kandidat za članstvo

U vremenu T2:

- **Pošiljalac-sudija:** koji proverava Srbiju; presuđuje da li je ispunila sve potrebne uslove za dobijanje kandidature/članstva u EU; te davalac članstva u EU na kraju uspešno realizovanog procesa.

Odnos između pošiljaoca (EU) i primaoca (Srbije) je ugovorni (kontraktuelni) odnos koji počinje 2005. godine kada je Srbija potpisala Rezoluciju o pridruživanju. Idealno gledano, kada se Srbiji odobri najpre kandidatura pa potom članstvo, potpisaće se novi ugovor gde će Srbija postati deo EU. EU u ovom slučaju deluje kao pošiljalac zahteva, odnosno manipulator ili pošiljalac-upravljač,²⁰ a zatim kao neko ko prosuđuje i procenjuje ono što je RS do nekog trenutka učinila, tačnije i kao pošiljalac-sudija.

Kao što sam već napomenula, od 2007. godine je na snazi Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA) koji, omogućavajući finansijsku podršku, ima za cilj da olakša i ubrza tranziciju, odnosno razvoj demokratije, civilnog sektora, zakona i sprovođenje reformi. Samim tim, na osnovu datih podsticaja koji dolaze iz EU, može se reći da EU želi da Srbija jednog dana postane njen član i da joj stoga kroz IPA i EU fondove pomaže u tome.

3) Pomoćnik: EU, Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA), EU fondovi, kancelarije, agencije i NGO koji pomažu realizaciju evro-integracija.

²⁰ Kako Floh podseća, subjekat može da postigne svoj cilj samo ako ispuni inicijalni ugovor posle čega može da usledi pozitivna ili negativna sankcija u zavisnosti koliko je akter uspeo da ispuni početni ugovor. U skladu s tim, svakoj akciji prethodi manipulacija (upravljanje koje vodi ugovoru) i završava se sudom (koji vodi sankcijama) (Floch 1988, 236). Izraz "manipulator" koristi Gremas razlikujući Pošiljaoca-manipulatora na početku narativa/diskursa od Pošiljaoca-sudije na kraju narativa/diskursa. Takođe, u skladu s tim, ističe da izraz "manipulator" ne treba shvatiti u pežorativnom smislu već pre u etimološkom značenju francuskog glagola *manipuler* – *rukovati* (od latinske reči *manipulus*-manipula, pregršt, odred pešadije u rimskoj vojsci). Stoga i ja koristim izraz *pošiljalac-upravljač* (v. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/manipulate>).

4) Protivnik: neispunjene obaveze prema Haškom tribunalu²¹, nepriznavanje nezavisnosti Kosova, nemar, nedoslednost i sporost u ispunjavanju obaveza, sukobljene političke stranke, evroskepticizam, nacionalističke i neo-nacističke organizacije.

Ukratko, semio-narativni plan o evro-integracijama Srbije se može ovako prikazati:

1. Od 2000. godine postoji ideja da je "ulazak u Evropu nužan" (Prelić 2006, 39) dok od 2001. godine formalno počinje proces stabilizacije i pridruživanja Srbije i Crne Gore.²² Konjunkcija: S1UO1 / Srbija (S1) započinje formalno ujedinjenje sa Evropom (O1)

2. Srbija se obavezala da će voditi proevropske razvojne politike počevši od 2005. godine kada je Narodna skupština Srbije usvojila Rezoluciju o pridruživanju Srbije EU (Jelinčić 2006, 10). Ugovorna sekvenca: Srbija prihvata nalog (A1) EU da vodi razvojne politike i usvaja Rezoluciju o pridruživanju.

3. Srbija usvaja 2005. godine Rezoluciju o pridruživanju EU, a 2008. godine potpisuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i obavezuje se na njihovu doslednu primenu. Usvajajući Rezoluciju i potpisujući Sporazum o stabilizaciji, Srbija je prošla dve kvalifikujuće provere (F1 i F2). Iz ovoga sledi naredna ugovorna sekvenca A2: davanje naloga i prihvatanje naloga (A2+F1,2)

4. Holandani stavljaju veto i blokiraju implementaciju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i Prelazni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima zato što osumnjičeni za ratni kriminal Ratko Mladić i Goran Hadžić i dalje nisu uhapšeni.²³ Ovakav razvoj situacije dovodi do kršenja ugovora (-non A2+- F1)

5. Krajem 2009. skinut je veto i počinje implementacija SSP i Prelaznog trgovinskog sporazuma. Srbija podnosi kandidaturu za EU. Dolazi do obnove ugovora (A2+F1,2)

6. Srbija je nastavila da sprovodi političke reforme u 2010. i Prelazni sporazum; postignuti su pozitivni rezultati u borbi protiv organizovanog kriminala iako se zahteva još angažovanija i organizovanija borba protiv kriminala i korupcije; povećana je saradnja i vidi se napredak u pomirenju s Hrvatskom i BiH; aktivno se saraduje s Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju²⁴ (2010b). Srbija prolazi glavnu proveru (F3)²⁵

²¹ Ovo je važno do trenutka hapšenja Ratka Mladića i Gorana Hadžića.

²² <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=50>

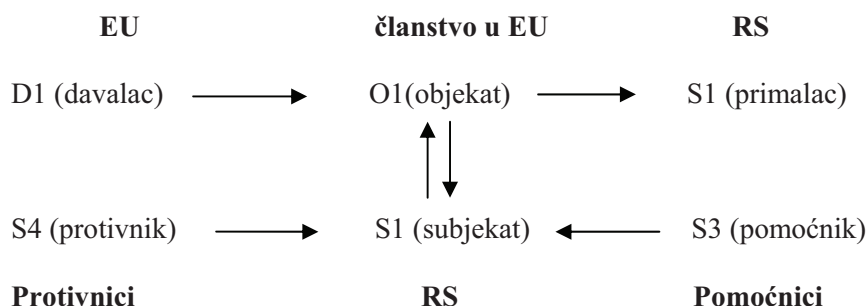
²³ <http://www.euractiv.com/en/enlargement/eu-serbia-relations-links-dossier-257362>

²⁴ U periodu kada je izveštaj pisan i objavljen, Ratko Mladić i Goran Hadžić su i dalje bili na slobodi. U međuvremenu su obojica pronađeni, uhapšeni i predati Tribunalu u Hagu.

²⁵ Treba imati na umu da kako se situacija bude razvijala u narednim mesecima i godinama, tako će drugi događaji postajati važniji i preuzimaće ulogu kvalifikujuće i glorifikujuće provere, kao i ugovora.

7. Glorifikujuća provera. S obzirom da je narativ o evro-integracijama nezavršen, kao i same evro-integracije, o ispunjavanju glorifikujuće provere (F4) se može govoriti tek kada Srbija postane kandidat, a potom oko 2020. ili 2025. godine kada se očekuje (bar prema gospodinu Fileu) da će Srbija postati punopravna članica EU.

Shematski se to može predstaviti na sledeći način:

Protivnici: evro-skepticizam, neispunjene obaveze prema Hagu, nepriznavanje kosovskih carinskih pečata i nezavisnosti Kosova, nacionalističke i neonacističke organizacije.

Pomoćnici: IPA, EU fondovi koji se koriste u Srbiji, evro-entuzijizam populacije

Dubinski nivo analize

Semiotički kvadrat

Cilj Gremasovog interesovanja jeste dolazak do "artikulisanog značenja" (Greimas et al. 1989a, 539). U želji da ispitaju kako se proizvode značenja i elementarne strukture signifikacije, Gremas i Rastije su 1968. godine razvili semiotički kvadrat koji je zatim, na osnovu dobijenog broja opozicionih parova, bilo moguće koristiti za analizu dubinskih struktura mišljenja (Hébert 2006, 18), odnosno logike diskursa (Floch 1988, 234).

Koristeći se Gremasovim elementarnim postavkama, pokazaću kako je moguće primeniti njegov semiotički kvadrat ukrstivši ga sa modalitetom istinitosti na primeru narativa o evro-integraciji. Kako navodi Feluga, Gremas je verovao da semiotički kvadrat predstavlja osnovnu strukturu signifikacije putem označavanja opozicione logike koja se nalazi u osnovi narativa i semantičkog, tematskog ili simboličkog sadržaja (Feluga 2002). Ukratko se može reći da se semiotički kvadrat sastoji iz četiri elementa i tri tipa osa koji postoje među njima:

osu kontrarnosti grade:

par A i B i sa druge strane, par -A i -B. Oba ova para su uporediva po nekoj osnovi (u pitanju je opozicija i/i).

osu kontradiktornosti grade:

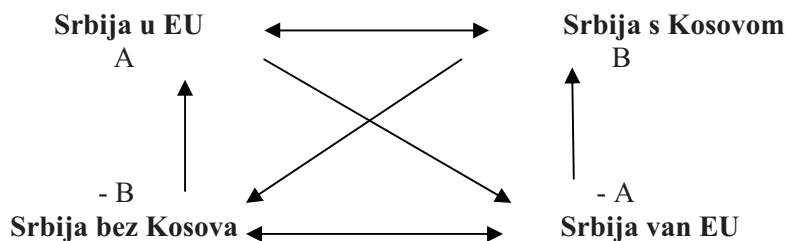
par A i -A i, sa druge strane, B i -B. Elementi oba para isključuju jedan drugi (i u pitanju je opozicija ili/ili)

osu implikacija grade:

par A i -B, i sa druge strane, B i -A.

Dok su odnosi kontrarnosti i kontradikcije dvosmerni (A je opozit od B i obrnuto), odnos implikacije je jednosmeran zato što se kreće od -B ka A i od -A ka B (Hébert 2006, 19; v. Antonijević 2010, 200-202). Narativ o evro-integracijama je kompleksan, pre svega, zato što je sam proces i dalje u toku, nemoguće je predvideti njegov ishod niti vreme njegovog okončanja i uključuje brojne zahteve od kojih je svaki moguće ponaosob analizirati. Za analizu semiotičkog kvadrata evro-integracija Srbije izdvojila sam odnos prema Kosovu, s obzirom da unutar EU postoji neusaglašen²⁶, ali i neeksplicitan stav prema nezavisnosti Kosova.

S tim u vezi, u pitanju je semantičko-logički odnos koji je ovde moguće prikazati ovako:

Ovu shemu je moguće dopuniti *kvadratom istinitosti* (the veridictory square) koji su razvili Greimas i Kurte. Kako objašnjava Eber, kvadrat istinitosti je semiotički kvadrat izgrađen na opozicijama biće/privid (being/seeming) koji se koristi pri ispitivanju istine i laži u narativu (Hébert 2006, 29). Greimas (Greimas 1989, 653) objašnjava da je diskurs "krhko mesto" gde su upisani istina i neistina, laž i tajna i čije čitanje zavisi od pošiljaoca i primaoca informacija. Neznanje (ignorance) ili nemanje znanja (nonknowledge) ne predstavljaju istinsko neznanje već "određeno znanje koje nije 'ispravna' vrsta znanja", odnosno koje nam se čini (appear) u određenom trenutku pogre-

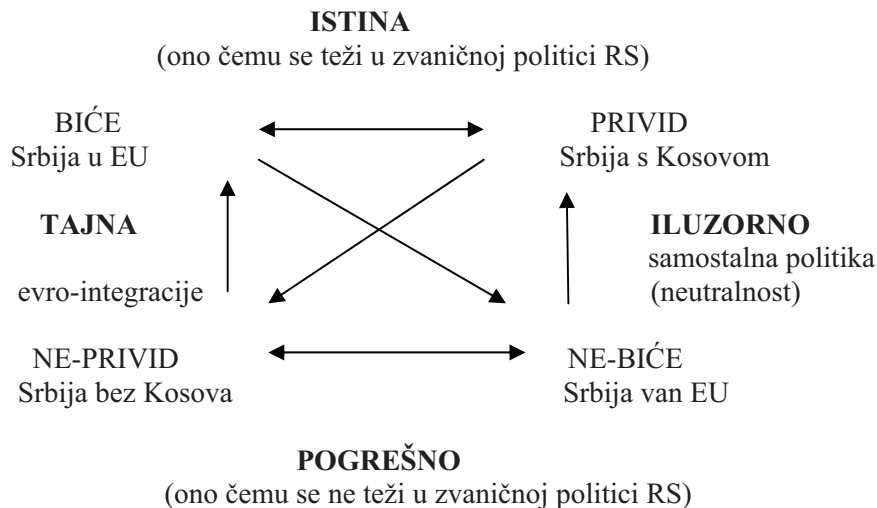
²⁶ Kipar, Malta, Slovačka, Rumunija i Grčka nisu priznale nezavisnost Kosova.

šnim ili neistinitim (Greimas and Courtès 1976, 440). Semiotičari, interesujući se za strukturiranje činova, događaja i stanja istovremeno su usmerili pažnju na strukturiranje znanja pri čemu istinitost (odnosno, šta se smatra za nekog istinom) igra važnu ulogu (Maddox 1989, 661; v. Greimas 1989). U istraživanjima semiotičara, pažnja počinje da se usmerava na efekat značenja istine (meaning effect of truth) koji se proizvodi u diskursu (Maddox 1989, 662; Greimas 1989, 657). Za Greimas, istina je proizvod značenja (meaning effect) koja se stvara u praksi "nalikovanja istini" ("causing-to-appear-to-be-true") koja, zatim, ne konstruiše istiniti diskurs (truthsaying) već onaj koji liči na istinu ("seeming-to-be-true") (Greimas 1980, 657).

Greimas izdvaja elemente, odnosno "kognitivne pozicije" koji čine kvadrat istinitosti (Greimas and Courtès 1976, 440; Hébert 2006, 30; Maddox 1989, 663):

- istinito ili istina (biće + privid)
- iluzorno ili laž (ne-biće + privid)
- pogrešno ili licemerstvo (ne-biće + ne-privid)
- tajna ili prikrivanje (biće + ne-privid)

Preciznije rečeno, u zavisnosti od načina na koji se tumači značenje u dvo-smernoj komunikaciji pošiljaoca i primaoca, diskurs, prema Greimasu, može biti istinit, lažan, pogrešan ili tajan (Maddox 1989, 653; Antonijević 2009, 265). Kada se semiotički kvadrat dopuni kvadratom istine, narativ o evro-integracijama Srbije se može grafički predstaviti:

"Srbija u EU" se vidi kao "povratak kući", u porodicu evropskih naroda i vrednosti, što predstavlja njeno pravo biće. Kao primer je moguće navesti iz-

javu predsednika EK, Žozea Manuela Barzoa: "Mi smatramo Srbiju članicom evropske porodice i sada zajedno treba da radimo kako bismo ostvarili zajednički cilj, a to je članstvo Srbije u EU".²⁷ S tim u vezi, Vlada RS vidi svoju budućnost u EU, odnosno evropskoj Srbiji i evropskim građanima. Takva politika se sagledava kao "šansa za razvojnu budućnost" koja omogućava stabilnost, ekonomski i opšti društveni razvoj (Канцеларија 2005, 10). "U tom smislu, prirodno ishodište reformskih napora Srbije u oblasti privrede, političkog i pravnog sistema je članstvo u EU, baš kao što je EU prirodan saveznik i podrška za ostvarivanje reformi" (Канцеларија 2005, 10). Kako se dalje ističe u dokumentu, Srbija "pripada evropskim zemljama koje su jasno opredeljene za pridruživanje i pristupanje Evropskoj uniji" (Канцеларија 2005, 10). Samim tim, "*Srbija van EU*" predstavlja ne-biće, nešto o čemu se, iz pozicije sadašnje vlasti, ne diskutuje kao potencijalnom rešenju ili opciji.

S druge strane, među mnogobrojnim problemima pristupa Srbije EU, izdvajam status Kosova kao jedan od trenutno najbitnijih zato što ne postoji jasan zahtev oko toga šta EU očekuje da Srbija uradi. Iako Evropa zvanično ne uslovljava Srbiju da prizna nezavisnost Kosova, kao što je već istakla Roza Balfur, "činjenički tako ispada", odnosno da bi ušla u EU, Srbija mora da reši problem statusa Kosova. Stoga je "*Srbija sa Kosovom*" kontrarna "Srbiji u EU" i predstavlja privid da je obe pozicije – biti i deo EU i imati Kosovo – moguće strateški zadržati, odnosno dobiti. U ovom kvadratu istine, može se reći da je iluzorna pozicija koju zagovaraju protivnici pristupa EU i nezavisnosti Kosova. "*Srbija bez Kosova*" se mito-politički doživljava kao ne-biće, kao pogrešna opcija koja se ne prihvata u zvaničnoj politici kao moguća, niti kao potencijalno rešenje za ubrzanje ulaska u EU. Ali iz kvadrata istinitosti (kao i tekućih političkih odnosa) jasno je da je to pozicija ne-privida koja, kada se usvoji kao takva, vodi spoznaji bića. Iz tog razloga se može reći da se tajna ogleđa u tome da Srbija mora u EU bez Kosova, iako se to nigde ne spominje u zvaničnom diskursu vladajućih stranaka/Vlade RS. Stoga se može zaključiti da se takvo (i praktično jedino) rešenje potiskuje i prikriva od javnosti.

Kada se ispituje *komunikacijski aspekt narativa*, evropeizacija se može posmatrati iz više perspektiva: evropeizacija kao zvanični diskurs evropske Srbije, evropeizacija Srbije kao diskurs EU i npr. stavovi javnog mnjenja o evropeizaciji. U ovom radu se bavim narativom o evropeizaciji iz ugla zvanične politike zemlje. S tim u vezi, zvaničnike evropske politike u Srbiji (npr. izvori sa veb stranice Kancelarije za evropske integracije) posmatram kao pošiljaoca poruke ("evropeizacija Srbije") dok su primaoci poruke građani RS. S obzirom da su evro-integracije oficijelna politika zemlje, pošiljalac poruke, odnosno "ja-pozicija" jeste – Srbija u EU. Kontradiktorna pozicija jesu "drugi", odnosno Srbija van EU (zajedno sa svim protivnicima pro-evropske poli-

²⁷ <http://www.seio.gov.rs/вести.39.html?newsid=965>

tike). Pomanjkanje u komunikaciji dovodi do pozicije zaborava. U slučaju tranzicije, Antonijevećeva definiše institucionalizovani zaborav kao "predstave i diskurse o istorijskim i političkim događajima koje društvo kroz samozaborav nastoji da potisne iz sećanja i revidira im značaj" (2009, 273). Ovde se institucionalni zaborav može definisati kao strateško previđanje stanja, zbog davanja nedovoljno preciznih informacija, odnosno, plasiranje stava da Srbija ide u Evropu zajedno s Kosovom kao svojim teritorijalno-političkim sastavnim delom i tretiranje takve pozicije kao istinite. U slučaju evro-integracija, Srbija van EU, što je njena trenutna pozicija, takođe ukazuje da, iako se implicira da je to Srbija s Kosovom, takav ishod situacije može da se iščita kao lažan, zato što je nezavisno Kosovo priznalo 69 zemalja članica Ujedinjenih nacija.²⁸ Pozicija tajne, odnosno sve očiglednija činjenica da Srbija mora u EU bez Kosova, istovremeno je i pozicija nedorečenosti do koje dovodi nedostatak dovoljno informacija. Nedorečenim ostaje da Srbija neće ući u EU dok se "ne odrekne" Kosova. Donju osu, koja nosi minimum poželjnih crta identifikacije, karakteriše indiskrecija koja nastaje kao posledica toga kada se kaže drugima više nego što se sme ili što je poželjno (Antonijević 2009, 249, 273). Na primeru evropeizacije to znači da Srbiji ne samo da može da se "desi" da "ostane van EU", već da može da ostane i bez Kosova i bez članstva u EU. U stvari, kvadrat poremećene komunikacije pokazuje da prioriteti vlade RS – Kosovo i EU – nisu kompatibilni prioriteti. S druge strane, razlog zbog čega su moguća previđanja takvog stanja upravo pokazuje i omogućava poremećena komunikacija.

Tačnije, poremećena komunikacija se može sagledati kao svesna strategija državnog vrha, samo što je pitanje koliko dugo će još moći, kao takva, da funkcioniše.

Završna razmatranja

U radu sam analizirala evropeizaciju Srbije iz semiotičke perspektive. Za potrebe takvog tipa analize, prvo sam, izabравši da pratim jedan tok – zvaničnici – narativizovala proces evropeizacije, uopštila ga i pojednostavila. Zatim sam, koristeći se postavkama Gremsa i drugih predstavnika Pariske semiotičke škole, primenila postulate aktancijalnog modela, semiotičkog kvadrata, kvadrata istinitosti i poremećene komunikacije na dati primer, pokazavši da evro-integracije podrazumevaju strateško balansiranje između narativa o Srbiji sa Kosovom koja istovremeno ide u Evropu. Primenjujući semiotičke postavke na politički proces, omogućavaju se drugačije perspektive i otvaraju

²⁸ <http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/287-balfur-teko-do-eu-bez-neresenog-statua-sa-kosova>

mogućnosti za nova tumačenja. U ovom radu sam pokazala kako funkcioniše "evropska priča" na zvaničnom nivou odakle se implicira poruka da Evropska Srbija podrazumeva Srbiju bez Kosova. Četiri kvalitativne kategorije poremećene komunikacije mogu "kod primaoca u procesu interpretacije proizvesti nesporazum" (Antonijević 2009, 262). S tim u vezi, u nekom narednom periodu bi bilo neophodno ispitati i poziciju primaoca – javnosti u RS, da bi se podaci i rezultati ukrstili i uporedili. S obzirom na to da je u pitanju proces, i to tekući proces, koji je moguće analizirati iz više perspektiva, rad predstavlja polaznu osnovu za dalja semiotička promišljanja evro-integracija.

POST SKRIPTUM

U periodu posle predaje zaključne verzije ovog rada za časopis (avgust 2011), desili su se mnogi važni događaji za Republiku Srbiju. Ti događaji, iako ne utiču na sprovedenu analizu, moraju se spomenuti i dodatno objasniti. Do vremena objavljivanja rada pojavio se diskrepanca između naratizovanih medijskih podataka iznetih u radu i aktuelne socio-političke stvarnosti u Srbiji koja, sa svoje strane, zapravo potvrđuje zaključke do kojih sam došla semiotičkom analizom, a time pokazuje i opravdanost metodološkog postupka i njegovu funkcionalnost.

S obzirom da sam u radu koristila saopštenja EK za 2010. godinu, u radu nisam menjala ni zvanični zahtev EK da se uhapsu haški optuženici, ali sam se u analizi prilagodila toj činjenici (npr. u aktancijalnom modelu su "neispunjene obaveze prema Hagu" u prvoj verziji predstavljale protivnika poziciji ulaska Srbije u EU). Moja analiza je započeta pre hapšenja preostalih haških optuženika a saopštenje EK za 2011. godinu će biti dostupno tek u narednom periodu (i možda postati predmet neke nove analize). U selu Lazarevo, pored Zrenjanina, 26. maja 2011. uhapšen je Ratko Mladić i narednih dana predat Haškom tribunalu. Poslednji haški optuženik, Goran Hadžić, uhapšen je u blizini sela Krušdol, na Fruškoj Gori 20. jula 2011. i njegovim hapšenjem Srbija je predala ukupno 45 optuženika u Hag. Ti događaji, iako od velike važnosti za srpsku perspektivu u EU, istovremeno ne ukazuju jasno na buduću međunarodnu poziciju Srbije. Na primer, Serž Bramerc, glavni tužilac Haškog tribunala, smatra da je hapšenjem preostala dva optuženika Srbija "dokazala 'istinsku posvećenost' saradnji sa Tribunalom". Evropska unija, takođe, smatra da je to "novi važan korak Srbije u ostvarivanju njene evropske perspektive". Međutim, poslanici vodećih partija u holandskom parlamentu su upozorili da Srbija hapšenjem Mladića i Hadžića nije dobila "besplatnu kartu za Evropsku uniju".²⁹

²⁹ <http://www.studiob.rs/info/vest.php?id=66415>; <http://www.021.rs/Info/Srbija/Srbija-poslala-45-optuzenika-u-Hag.html>.

Odgovor na pitanje zašto hapšenje Mladića i Hadžića nije dovoljno za "free ride to the EU", dala sam u radu koristeći metod semiotičke analize. Preciznije, korišćena semiotička analiza narativa evro-integracija je pokazala da je jedan od neophodnih (pred)uslova ulaska Srbije u EU prethodno srpsko zvanično priznavanje nezavisnosti Kosova, do čega sam došla analizom, a u vremenskom periodu kada takav sled događaja još uvek nije figurirao kao javni medijski diskurs.

Krajem avgusta 2011. u Beograd je došla nemačka kancelarka, Angela Merkel, i u razgovorima sa predsednikom Srbije Borisom Tadićem i ministrom spoljnih poslova Vukom Jeremićem ukazala na zahtev Nemačke da se ukinu paralelne insitucije na severu Kosova i na neophodnost napretka u dijalogu sa Prištinom, ukoliko Srbija želi da dobije status zemlje kandidata (Blic 2011a; Blic 2011c; 2011d).³⁰ Posledično, "Kosovo ili Evropa" postaje sve češći predmet političke realnosti.³¹ Kako je Vojislav Koštunica, predsednik Demokratske stranke Srbije, sažeo "stavovi koje je iznela nemačka kancelarka očigledno uspostavljaju zahtev EU da je Kosovo, odnosno potpuno povlačenje države Srbije iz svoje južne pokrajine, ključni uslov za evropske integracije. Sada nijedan političar u Srbiji više ne može da okreće glavu i pravi se da ne razume da je Srbiji postavljen zahtev da svojom teritorijom treba da plaća ulazak u EU" (Blic 2011b). Međutim, vladajuća partija u Srbiji i predsednik RS i dalje ne prihvataju da je u pitanju "ili/ili" izbor. U intervjuu za Tanjug od 25. avgusta, gospodin Tadić je izavio da "Srbija neće napustiti svoj narod na KiM. Srbija takođe neće odustati ni od evrointegracija. Ako ćemo mi u srpskoj ili evropskoj političkoj javnosti dobiti zahtev da se Srbija opredeli, moj odgovor će biti da Srbija neće odustati ni od jednog svog legitimnog interesa" (Blic 2011c).³²

Iako je očigledno da proces EU integracija nije završen i konačan proces, važno je istaći da je korišćeni metod semiotičke analize anticipirao spomenute

³⁰ <http://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/2561-merkel-dijalog-s-pritinom-i-reforme-kljuni->;

³¹ Broj tekstova i intervjuova na ovu temu znatno je porastao (v. npr. Blic 2011e). S druge strane, može se primetiti da ima jako malo informacija o skorašnjim događajima na sajtu Kancelarije za evropske integracije RS..

³² Možda je moguće reći da je skorašnja kriza na Kosovu počela 20. jula 2011. Tada je Vlada Kosova uvela embargo na uvoz robe iz Srbije, kako navodi Euractiv.rs, iz razloga što Srbija ne priznaje pečat kosovske carine i time onemogućava izvoz sa Kosova. U septembru su Beograd i Priština postigli dogovor o jedinstvenom carinskom pečatu za Kosovo ('Carina Kosova' pečat). Takva situacija nije istovremeno i rešenje, što se vidi iz septembarske krize. Sredinom septembra je Euleks preuzeo kontrolu nad severnim graničnim prelazima Kosova što su Srbi shvatili kao stvaranje međudržavne granice, pokušajem Prištine da sever Kosova integriše u nezavisno Kosovo i zbog toga blokirali prelaze ((<http://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/2707-euleks-preuzeo-prelaze-srbi-ih-blokiraju>); Danas 2011; Глас јавности 2011)

događaje, odnosno da je evro-integracijski diskurs, koji je u vreme analize predstavljao skriveni diskurs, postao ne samo javni već i legitimni stav o kome je moguće čitati u dnevnoj i nedeljnoj štampi.

Kao što podaci izneti u ovom post skriptumu pokazuju, opasnost kod analize nezavršenog dnevno-političkog diskursa predstavlja nemogućnost da se stabilizuje i fiksira narativ. Istovremeno, to predstavlja i izazov. U radu sam, koristeći metodološke postupke semiotičke analize, istraživala javni diskurs o evro-integracijama i izvela zaključke koji nekoliko meseci kasnije postaju politička realnost. Samim tim, spomenuti događaji (zaključno sa 18. septembrom 2011) potvrđuju uspešnost ali i potencijale ovakve analize. U skladu s tim, moja analiza ne isključuje mogućnost da su pojedinci iz političke javnosti, i bez upotrebe semiotičke analize, došli/dolazili do istog zaključka. Semiotička analiza, pre svega, predstavlja konkretan metod ispitivanja i dolaska do zaključaka i njihove provere, koji je u ovom slučaju, u vreme kada je rad pisan, uspešno opробan. Da li će doći do neočekivanih preokreta pokazaće vreme, odnosno dublja dijahronijska perspektiva u nekom budućem radu.

Literatura

- Antonijević, Dragana. 2009. "Povodom Levi-Strosovog koncepta 'motiva zaborava'". U *Strukturalna antropologija danas. Tematski zbornik u čast Kloda Levi-Strosa*, ur. Dragana Antonijević, 246-295. Beograd: Srpski genealoški centar - Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, Etnološka biblioteka 40.
- Antonijević, Dragana. 2010. *Ogledi iz antropologije i semiotike folklora*. Beograd: Srpski genealoški centar - Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, Etnološka biblioteka 51.
- Borneman, John and Fowler, Nick. 1997. Europeanization. *Annual Review of Anthropology* 26: 487-514.
- Delanty, Gerard and Chris Rumford. 2005. *Rethinking Europe. Social Theory and the Implications of Europeanization*. London and New York: Routledge.
- Evropska komisija. 2007/2010. *Razumevanje proširenja: Politika proširenja Evropske unije*. Beograd: Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji.
- Dostupno na: <http://www.europa.rs/upload/documents/publications/Understanding.pdf> [27 Dec 2010]
- Evropska komisija. 2010a. Радни документ особља Комисије. *Извештај о напретку Србије за 2010. годину који прати саопштење Комисије упућено Европском Парламенту и Савету. Стратегија проширења и кључни изазови за 2010–2011. годину*. Брисел. Dostupno na: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/Izvestaji/izestaj_o_napretku_srbije_2010_sa_%20aneksom.pdf [27 Dec 2010]
- Evropska komisija. 2010b. *Saopštenje Komisije upućeno Evropskom parlamentu i Savetu. Strategije proširenja i ključni izazovi za 2010-2011. godinu*. Brisel. Dostupno na: <http://www.europa.rs/upload/documents/publications/Understanding.pdf> [27 Dec 2010]

- no: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/Izvestaji/strategija_za_%202010_sr.pdf [27 Dec 2010]
- Felluga, Dino. 2002. *Modules on Greimas: On the Semiotic Square*. Dostupno na: <http://www.cla.purdue.edu/academic/engl/theory/narratology/modules/greimasplot.html>
- Floch, Jean-Marie. 1988. The Contribution of Structural Semiotics to the Design of a Hypermarket. *International Journal of Research in Marketing* 4: 233-252.
- Fontaine, Pascal. 2006. *Europe in 12 Lessons. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities*. Dostupno na: http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/60/en.pdf [10 Dec 2010]
- Gaćanović, Ivana. 2009. *Problem evropskog identiteta: Uvod u antropologiju Evropske unije*. Beograd: Srpski genealoški centar - Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Grabbe, Heather. 2003. "Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process". In *The Politics of Europeanization*, eds. Kevin Featherstone and Claudio M. Radaelli, 302-328. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Greimas, Julien Algirdas. 1989. The Veridiction Contract. *New Literary History* 20 (3), 651- 660.
- Greimas A. Julien and J. Courtès. 1976. The Cognitive Dimension of Narrative Discourse. *New Literary History* 7 (3), *Thinking in the Arts, Sciences, and Literature*, 433-447.
- Greimas, Julien Algirdas, Paul Perron and Frank Collins. 1989a. On Meaning. *New Literary History* 20 (3), *Greimassian Semiotics*, 539-550.
- Greimas, Julien Algirdas, Paul Ricoeur, Paul Perron and Frank Collins. 1989b. On Narrativity. *New Literary History* 20 (3), *Greimassian Semiotics*, 551-562.
- Greimas, Julien Algirdas and François Rastier. 1968. The Interaction of Semiotic Constraints. *Yale French Studies* 41: 86-105.
- Hébert, Louis. 2006. *Tools for Text and Image Analysis: An Introduction to Applied Semiotics*. Dostupno: http://www.revue-texto.net/Parutions/Livres-E/Hebert_AS/Hebert_Tools.html
- Helsinki odbor za ljudska prava u Srbiji. 2010. *Evropeizacija-dometi i ograničenja*. Godišnji izveštaj: Srbija 2009. Beograd: Zagorac. Dostupno na: <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/izvestaj2009.pdf> [01 Dec 2010]
- Jelinčić, Jadranka, ur. 2006. *Evropeizacija Srbije*. Kapaciteti vlasti i lokalnih organa (samo)uprave. Zakonodavna vlast. Predsednik Republike. Izvršna vlast. Lokalna (samo)uprava. Beograd: Fond za otvoreno društvo.
- Канцеларија Владе Републике Србије за придруживање Европској унији. 2005. *Национална стратегија Србије за приступање Србије и Црне Горе Европској Унији*. Dostupno: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/Strategija.zip [05 Jun 2011]
- Ladrech, Robert. 1994. Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France. *Journal of Common Market Studies* 32 (1), 69-88.
- Manjali, Franson D. 1997. *Dynamical Models in Semiotics/Semantics*. Dostupno na: <http://www.chass.utoronto.ca/epc/srb/cyber/manout.html>

- Maddox, Donald. 1989. Veridiction, Verifiction, Verifactions: Reflections on Methodology. *New Literary History* 20 (3): 661- 677.
- McDonald, Maryon. 1996. 'Unity in Diversity'. Some Tensions in the Construction of Europe. *Social Anthropology* 4 (1): 47-60.
- Olsen, P. Johan. 2002. *The Many Faces of Europeanization*. ARENA Working Papers 01/2 Oslo: University of Oslo. Dostupno na: http://www.arena.uio.no/publications/wp02_2.htm [22 Okt 2010]
- Прелић, Младена. 2006. Корак ближе Европи или корак даље од ње: Србија у потрази за европским идентитетом на почетку 21. века. У *Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду*, ур. Зорица Дивац, 29-50. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Рибих, Владимир. 2006. Уједињена Европа: економске, образовне и политичке интеграције. *Етноантрополошки проблеми* 1 (1): 61-79.
- Shore, Cris and Annabel Black. 1992. The European Communities and the Construction of Europe. *Anthropology Today* 8 (3): 10-11.
- Sidanski, Dušan. 1996. *Federalistička budućnost Evrope. Evropska zajednica, osnove Ugovora iz Mاستrihta*. Beograd: Prosveta-Evropa Press.

Izvori

- <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=127> [03 Apr 2011]
- <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=54>
- <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=415> [03 Apr 2011]
- <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=442> [03 Apr 2011]
- <http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=50> [10 Apr 2011]
- <http://www.euractiv.com/en/enlargement/eu-serbia-relations-links dossier-257362> [10 Apr 2011]
- <http://www.seio.gov.rs/вести.39.html?newsid=965> [10 Jul 2011]
- <http://www.seio.gov.rs/вести.39.html?newsid=924> [11 Jul 2011]
- <http://www.seio.gov.rs/вести.39.html?newsid=886> [11 Jul 2011]
- <http://www.seio.gov.rs/вести.39.html?newsid=883> [11 Jul 2011]
- <http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/287-balfur-teko-do-eu-bez-nerenog-statusa-kosova> [11 Jul 2011]
- <http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/290-problem-kosova-najbolje-reavati-kroz-proces-evropskih-integracija> [11 Jul 2011]
- <http://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/2180-eu-ne-trai-priznavanje-kosova-ali-nee-sukob> [11 Jul 2011]
- <http://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/1982-eu-i-srbija> [11 Jul 2011]
- http://europa.eu/about-eu/basic-information/index_en.htm [11 Jul 2011]
- http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/index_en.htm [11 Jul 2011]
- <http://www.euractiv.com/en/enlargement/eu-serbia-relations-links dossier-257362> [11 Jul 2011]
- <http://www.merriam-webster.com/dictionary/manipulate> [15 Jul 2011]

Marija Krstić

Institute of Ethnology and Anthropology
Faculty of Philosophy, Belgrade

Euro-Integrations of Serbia:
A Semiotic Analysis

The paper focuses on the current process of euro-integrations of Serbia, from a semiotic perspective. Accordingly, based on data gathered from the media, euro-integrations are shaped into a narrative, which is subsequently analyzed from a semiotic point of view, primarily utilizing the methods of Algirdas Julien Greimas. Two levels of meaning will be analyzed in the paper: the semio-narrative (surface, syntagmatic, specific) level will be explored using the transformational and actantial model, while the deep, abstract, paradigmatic and atemporal level will be analyzed using the semiotic square. The aim of the paper is to understand how knowledge and meaning are produced within the discourse of euro-integrations.

Key words: euro-integrations, Serbia, semiotic analysis, A. J. Greimas

Intégrations européennes de la République de Serbie :
analyse sémiotique

Dans cette étude, c'est le processus en cours des intégrations européennes de la République de Serbie qui est traité d'un point de vue sémiotique. C'est ainsi qu'à partir des données disponibles dans les médias, les intégrations européennes se constituent d'abord en un récit, puis le récit donné est analysé d'un point de vue sémiotique, étayé principalement par les thèses d'Algirdas Julien Greimas. Deux niveaux de signification sont ici analysés sémiotiquement: le niveau sémio-narratif (de surface, syntagmatique et concret) est étudié à l'aide du modèle transformationnel et actantiel, alors que le niveau profond, abstrait, paradigmatique et atemporel est examiné à l'aide du carré sémiotique. L'objectif de l'étude est d'élucider comment sont produites les connaissances et les significations des intégrations européennes.

Mots clés: intégrations européennes, République de Serbie, analyse sémiotique, A. J. Greimas

Primljeno: 10.08.2011.

Prihvaćeno: 16.10.2011.